

บทที่ ๓

ประวัติการเข้ามาของภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต

๓.๑ ประวัติการเข้ามาของภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต^๑

อารยธรรมอินเดีย

ในอดีตกาลนับเวลาไม่ต่ำกว่า ๒๖ ศตวรรษล่วงมาแล้ว ประเทศอินเดียมีความเจริญทางอารยธรรมอย่างสูงยิ่ง อีกทั้งมีการเผยแพร่อารยธรรมออกสู่ประเทศข้างเคียง ทั้งโดยทางทะเลและทางบก ผู้เผยแพร่อารยธรรมเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นพวกพ่อค้าวานิช ซึ่งเดินทางไปมาค้าขายในถิ่นต่าง ๆ เมื่อมาถึงบ้านเมืองใดก็หยุดพักอาศัยปฏิบัติภารกิจของตนช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในระหว่างนั้นก็ได้นำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ อันมีอยู่ในประเทศของตนบอกเล่าถ่ายทอดสู่ชนพื้นเมืองต่าง ๆ ในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้สังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญยุคใหม่อีกก้าวหนึ่ง อารยธรรมต่าง ๆ จึงมีวิวัฒนาการตามเหตุแห่งสภาพธรรมเหล่านั้น

อารยธรรมอินเดียซึ่งแผ่อิทธิพลไปสู่ประเทศใกล้เคียงนั้น มีหลักฐานทั้งในทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ซึ่งรับรองว่า บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นแหล่งพักอารยธรรมแห่งหนึ่งของอินเดีย ทั้งนี้จะเห็นได้ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒

การแผ่ขยายอิทธิพลอินเดียในอุษาคเนย์

ขณะที่นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ได้สืบค้นอารยธรรมอินเดีย (Hinduization) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South-East Asia) นั้น เป็นเวลาที่ศาสนาพราหมณ์ มีความรุ่งเรืองอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาศาสนาพุทธเข้ามาเจริญรุ่งเรืองในประเทศพม่าและอารข่าน (Arakan), ไทย และกัมพูชา จนศาสนาฮินดูได้หายไปจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนทำให้มีวัฒนธรรมแบบผสมผสานในดินแดนแถบนี้ ที่จริง ศาสนาพราหมณ์เริ่มปรากฏขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๒ โดยปรากฏในหลักฐาน ๓ แห่ง คือ

๑. สามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง
๒. ตอนเหนือของเมือง ฮัว (Hue of modern Annum) และ
๓. สุวรรณภูมิตอนเหนือ

เข้าใจว่าเป็นกัมพูชา พม่า อารข่าน เป็นต้น

^๑ สุภาพร มากแจ้ง, ภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอ เอส พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๕), หน้า ๕-๖.

ชาวอินเดียกลุ่มแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มที่อาณาจักรฟูนัน มีหลักฐานจากทางฝ่ายจีนกล่าวถึงตอนกลางศตวรรษที่ ๓ ระบุถึงการตั้งอาณาจักร เกาติณญะ (Kountinya) ซึ่งเป็นชาวต่างชาติ สันนิษฐานว่ามาจากอินเดีย สุวรรณภูมิ หรือ หมู่เกาะทางตอนใต้ ของอุษาคเนย์ เกาติณญะได้ริดาแห่งนาคเป็นภรรยา ต่อมาสถาปนาขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรฟูนัน^๑

กลุ่มชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างได้รับอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียในด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ศาสตร์ต่าง ๆ รวมทั้งภาษาศาสตร์และอักษรศาสตร์ด้วย^๒ จุดเริ่มต้นของเอกสารโบราณในกลุ่มประเทศซึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ตลอดบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือแหลมอินโดจีนโบราณทั้งหมด รวมถึงดินแดนอันเป็นที่ตั้งประเทศไทยปัจจุบัน สามารถกล่าวได้ว่าไม่เก่าเกินไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ทั้งนี้จะเห็นได้จากหลักฐาน โดยเฉพาะศิลาจารึก ซึ่งจารึกรูปอักษรที่มีลักษณะเหมือนรูปอักษรที่ใช้อยู่ในสมัยราชวงศ์ปัลลวะ แห่งประเทศอินเดียตอนใต้ เช่น จารึกวัดมเหยงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี จารึกศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ จารึกปากแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี จารึกไคอิ่ง ประเทศกัมพูชา จารึกต่าง ๆ ของพระเจ้าปुरुณวรมัน แห่งประเทศอินโดนีเซีย จารึกของพระเจ้ามหายานาวิกพุทธคุปตะแห่งประเทศมาเลเซีย จารึกปยูแห่งประเทศพม่า และจารึกฐานสถูปศิลา ประเทศบรูไน เป็นต้น

๓.๒ ประวัติภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย^๓

ในสมัยกลางของอินเดีย เมื่อราชวงศ์โมกุลเรืองอำนาจ นับถือศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ก็เริ่มคลายออกจากประเทศอินเดียไปสู่ประเทศใกล้เคียง โดยศาสนาพราหมณ์วิวัฒนาการเป็นศาสนาฮินดูในกาลต่อมา และศาสนาพุทธนิกายหินยานขยายตัวลงมาทางใต้สู่ประเทศลังกาและประเทศทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนพุทธศาสนานิกายมหายาน ขยายตัวขึ้นไปทางตอนเหนือสู่ประเทศทิเบต จีน ญี่ปุ่นและเวียดนามตามลำดับ

เมื่อศาสนาเข้ามาทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลพลอยได้ที่ติดมากับศาสนาก็คือ ภาษาและวัฒนธรรมของชาวอินเดีย ดังจะเห็นได้จากลักษณะการปกครองที่มีปุโรหิตเป็นที่ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดินและพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ เช่นการรดน้ำ การทำขวัญเดือน การ โคนจุก เป็นต้น

^๑ D.E .G. HALL Professor, Emeritus of the history of South-EastAsai: history of South-EastAsai, Macmillan, London, Toronto, St Martin's Press, New York.

^๒ จารึกในประเทศไทย เล่ม ๑, หน้า ๑๖.

^๓ อ่างแล้ว, สุภาพร มากแจ้ง, ภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทย, หน้า ๕-๖.

ภาษาที่เข้ามามีอิทธิพลต่อภาษาประจำชาติต่าง ๆ ก็คือ ภาษาสันสกฤต ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลของชาวอินเดียทั้งทางด้านภาษา และวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากศาสนา

ดินแดนที่เป็นประเทศไทยทุกวันนี้เป็นส่วนหนึ่งของดินแดนสุวรรณภูมิ อันเป็นที่รู้จักกันดีของบรรดาพ่อค้าชาวอินเดียในสมัยโบราณ การที่สันนิษฐานว่า ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเข้ามาในประเทศไทยก่อน ต้องอาศัยหลักฐานอ้างอิงทั้งประวัติศาสตร์และโบราณคดีตามหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า ศาสนาพุทธนิกายหินยานเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ โดยการประมาณอายุของจารึกของภาษาบาลีเก่าที่สุดที่ขุดพบในบริเวณนครปฐม หรืออาณาจักรทวารวดีสมัยโบราณคือ จารึกคาถา เย ธมฺมา แต่ถ้ายึดหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ศาสนาพุทธนิกายหินยานควรจะเข้ามาก่อนนั้นคือ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตสายที่ ๘ มาดินแดนสุวรรณภูมิออกเผยแผ่พุทธศาสนา คือ พระโสณเถระ และพระอุตรเถระ จารึกภาษาสันสกฤตที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย พบที่นครศรีธรรมราช เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๔ พ.ศ. ๑๓๑๘ มีเนื้อความสรรเสริญพระเจ้าแผ่นดินอาณาจักรศรีวิชัย และกล่าวถึงการสร้างปราสาทอิฐสามหลังบูชาพระโพธิสัตว์ ปฐมปาณี บูชาพระพุทธรูปเจ้าและพระโพธิสัตว์วัชรปาณี แสดงถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน

จะเห็นได้ว่า ภาษาบาลีและสันสกฤตนั้นเป็นภาษาทางศาสนาพุทธและพราหมณ์ ซึ่งใช้ในการเผยแผ่ศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อตะวันออกเฉียงใต้ ตามหลักฐานที่ได้ค้นพบมีอายุนับพันปี โดยเฉพาะภาษาบาลีซึ่งเข้ามาพร้อมกับพระพุทธศาสนาที่พระโสณะและพระอุตรจะเป็นผู้นำเข้ามายังสุวรรณภูมิ ชาติไทยได้รับอิทธิพลภาษาบาลีมาตั้งแต่นั้น แต่ในขณะเดียวกัน ภาษาสันสกฤตมาจากศาสนาพราหมณ์แล้วยังปรากฏว่ามีคำสอนพุทธศาสนามหายานที่จารึกเป็นภาษาสันสกฤตพบในสมัยพระเจ้าแผ่นดินอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งครอบคลุมภาคใต้ของไทยตามประวัติศาสตร์

ดังนั้นภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีอายุยาวนาน จึงถูกยืมเข้ามาใช้ในภาษาไทย นับว่าเป็นภาษาต่างประเทศอีกภาษาหนึ่ง นับเป็นการเพิ่มความสวยงามของภาษาไทยยิ่งขึ้น

ประวัติภาษาบาลี

ภาษาบาลีเป็นภาษาที่พัฒนามาจากภาษาปรากฤตที่วิวัฒนาการมาจากภาษาพระเวท ในยุคกลางของอินเดีย แบ่งออกเป็น ๓ สมัย คือ

๑. ภาษาปรากฤตสมัยเก่า หรือบาลี (Old Prakrit or Pali) ประกอบด้วย

๑.๑ ภาษาถิ่นในจารึกพระเจ้าอโศก ประมาณกลางศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสตกาล ถึงพุทธศตวรรษที่ ๒ (๒๕๐ ปีก่อนคริสตกาล)

๑.๒ ภาษาบาลีในพระไตรปิฎกของหินยาน คัมภีร์มหาเวค และคาถาในชาดก

๑.๓ คาถาในคัมภีร์ไชนะ

๑.๔ ภาษาในบทละครของอัสวโหมยะ

๒. ภาษาปรากฏฤตในสมัยกลาง ประกอบด้วย

๒.๑ ภาษามหาราชฎี ที่ปรากฏในลำนำท่องถิ่นแถบที่ราบสูงเดคคาน

๒.๒ ภาษาปรากฏฤตในบทละครกาฬิตาส เช่น ภาษามาคธี ภาษาเศารเสนี ฯลฯ
รวมทั้งภาษาปรากฏฤตในตำราไวยากรณ์

๒.๓ ภาษาถิ่นของศาสนาไชนะ ในยุคหลัง

๒.๔ ภาษาไปศาจี

๓. ภาษาอปภฺรุมต (Apabhramsa) พบในตำรา ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ เป็นระยะ
สุดท้ายของภาษาในยุคกลางของอินเดียภาษาปรากฏฤตสมัยเก่านี้อาจได้ถูกนักไวยากรณ์นำมาวาง
กฎเกณฑ์ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ของสันสกฤต แต่ใช้บันทึกพุทธวจนะ ภาษา
บาลีจึงเป็นภาษาลักษณะเดียวกับภาษาสันสกฤต คือเป็นภาษาสังเคราะห์ (Synthetic Language)
ได้แก่ภาษาที่สร้างขึ้น มิใช่ภาษาที่เกิดเองตามธรรมชาติ นักภาษาต่าง ๆ ยังไม่สามารถลงความเห็น
ได้แน่นอนว่า ภาษาบาลีถูกสร้างขึ้นจากภาษาปรากฏฤตภาษาใด ทราบแต่เพียงว่า โครงสร้างของ
ภาษาบาลีใกล้เคียงกับภาษาอรรธมคธี ที่เป็นภาษาปรากฏฤตประจำศาสนาไชนะ^๑

ประวัติภาษาสันสกฤต

ในช่วงระยะ ๑๐๐๐ ปีที่ชาวอารยันอพยพเข้ามาในอินเดีย นั้น ทำให้ภาษาและวัฒนธรรม
ชาวอารยันปะปนกับภาษาและวัฒนธรรมชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในประเทศอินเดีย ชาวอารยันรับ
เอาเทพเจ้าบางองค์ของชาวพื้นเมืองมารวมไว้กับเทพเจ้าของตนด้วย เช่น ปศุบดี อันเป็นภาคหนึ่ง
ของพระศิวะและความเชื่อต่าง ๆ มีร่องรอยของภาษาพื้นเมืองเข้าไปปะปนอยู่มาก ข้อพิสูจน์คือ
เมื่อเวลาผ่านไปประมาณ ๓๐๐ ปีความแตกต่างของภาษาก็เกิดขึ้นจนทำให้ชาวอารยัน ต้องแต่ง
คัมภีร์ยชุรเวท เพื่ออธิบายบทสวดของฤคเวทระยะ ๑๕๐๐ ปีก่อนคริสตกาลนี้เอง นักปราชญ์ชาว
อารยันคนหนึ่งชื่อ “ปาณินิ” มีความเห็นว่า หากให้ภาษาถิ่นเข้ามาปะปนอยู่ในภาษาพระเวทมากขึ้น
จะทำให้ลักษณะดั้งเดิมของภาษาอารยันเสียไป จึงได้เขียนตำราไวยากรณ์ขึ้นเล่มหนึ่งชื่อว่า “อษฎฺญา
ยาศี” แปลว่า “คัมภีร์ยชุร เวทบท” อธิบายกฎเกณฑ์และโครงสร้างของภาษาพระเวทเสียใหม่ ให้
ชื่อภาษาที่จัดระบบใหม่นี้ว่า “สันสกฤต” แปลว่าขัดเกลาแล้ว ทำให้ดีแล้ว เพื่อให้แตกต่างจาก
ภาษาปรากฏฤต ที่วิวัฒนาการมาตามธรรมชาติ ตั้งแต่เป็นภาษาพระเวท และคลายออกเป็นภาษาต่าง
ๆ ของอินเดียในปัจจุบัน^๒ ลักษณะภาษาไทยและเหตุที่ไทยนำสันสกฤตมาใช้ภาษาไทยเป็นภาษา

^๑ อ่างแล้ว, สุภาพร มากแจ้ง, ภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทย, หน้า ๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

ประจําชาติไทย อันมีมานานแล้ว นับตั้งแต่เมื่อ ไทยยังตั้งถิ่นฐานอยู่ตอนใต้ของประเทศจีนภาษาไทย เป็นภาษาคำโดด และส่วนมากเป็นคำพยางค์เดี่ยว ในขั้นต่อมาก็เกิดคำซ้อนขึ้นโดยนำเอาคำพยางค์ หนึ่ง ๆ มาผสมกันและให้ความหมายใหม่แก่คำที่สร้างขึ้นนั้นต่อมา ด้วยเหตุหลายประการที่ทำให้ คำไทยต้องเป็นคำหลายพยางค์เพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่งในหลายสาเหตุเหล่านั้น สาเหตุหนึ่งคือ ไทยรับ เอาภาษาอื่น ๆ มาใช้ และในภาษาเหล่านั้นมีอยู่ภาษาหนึ่ง ซึ่งคำของภาษานั้นมีชื่ออยู่ในภาษาไทย มากมาย ภาษานั้นก็คือ “ภาษาสันสกฤต” ในหนังสือหลักภาษาไทยทุกเล่มเท่าที่มีอยู่ในโลก ไม่มีเล่ม ใดเลยที่ไม่กล่าวถึงเรื่องนี้ นับว่าภาษาสันสกฤตมีความสำคัญต่อภาษาไทยมากภาษาหนึ่งหากจะถาม ว่า

“ทำไมภาษาสันสกฤตจึงถูกนำมาใช้ในภาษาไทยเป็นจำนวนมาก” ก่อนที่จะตอบคำถามนี้ น่าจะได้ ศึกษาสาเหตุบางอย่างก่อนว่า สาเหตุที่ทำให้คำภาษาหนึ่งไปปะปนในอีกภาษาหนึ่งนั้น คือ

๑. เพราะเจ้าของภาษาทั้งสองมีความเกี่ยวพันกันทางเชื้อชาติ สัญชาติ และที่อยู่อาศัยตาม สภาพภูมิศาสตร์ เช่น ดินแดนใกล้ชิดกัน อย่างเช่น ไทยภาคเหนือกับพม่า ลาวหรือ ไทย ตะวันออกเฉียงเหนือกับเขมร หรือไทยกับญี่ใต้กับมลายู เป็นต้น

๒. เพราะมีความสัมพันธ์ทางด้านภูมิศาสตร์ การอพยพโยกย้ายและการติดต่อการทูต การอพยพโยกย้ายนั้น ทำให้ภาษาของเจ้าของถิ่นเดิมตกค้างอยู่หรือ ผู้โยกย้ายมาใหม่นำภาษาไทยมา ใช้

๓. เพราะเกี่ยวข้องกันในด้านการค้า เพราะชนชาติต่าง ๆ ได้เข้ามาค้าขายในอีกประเทศ หนึ่ง จึงต้องพูดจาตกลงกันและการโฆษณาสินค้าก็ต้องใช้ภาษาเป็นสื่อสำคัญ จึงเกิดการหยิบยืมกัน ขึ้น ทั้งที่ตั้งใจและไม่รู้ตัว

๔. เพราะทางด้านศาสนา คือที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนา ต้องมีการสอนศาสนาโดยใช้ภาษา และหนังสือ จึงต้องค้นรณศึกษาภาษาของกลุ่มชนที่จะสอนและผู้สอนต้องใกล้ชิดกับผู้เรียน จึงมี การถ่ายทอดภาษากัน

๕. เพราะการรับเอาเครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนความรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ของชนชาติที่เจริญและเข้ามา ชื่อและศัพท์เฉพาะวิชาบางคำ จึงติดเข้ามาด้วย

๖. เพราะธุรกิจส่วนตัวของบุคคลระหว่าง ๒ ชาติ เช่น การวิวาห์ มิตรสหาย ผู้ที่ได้เกี่ยว ถูอุปการะกัน

๗. การศึกษาภาษาของกันและกัน

การตอบคำถามข้างต้น ก็น่าจะเป็นดังนี้ คือ จากสาเหตุ ๗ ข้อ ดังกล่าวนั้นอย่างน้อยเหตุ หนึ่ง คือ ทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม อย่างที่กล่าวกันว่า “ชาวอินเดียเป็นชาติที่มีอารยธรรม เจริญรุ่งเรืองมาแล้วช้านาน ดินแดนแหลมทองเป็นแหล่งที่ชาวอินเดียนำศาสนาพราหมณ์และ

ศาสนาพุทธมาเผยแผ่มากกว่าแห่งอื่น คนเจ้าของถิ่น ได้รับวัฒนธรรมดังกล่าวจากชาวอินเดียไว้ก่อน เมื่อไทยลงมาครอบครองดินแดนแถบนี้จึงได้รับการถ่ายทอดจากเจ้าของถิ่นอีกต่อหนึ่ง และในขณะเดียวกันก็ได้รับการถ่ายทอดจากชาวอินเดียโดยตรง ดังปรากฏในหลักศิลาจารึกในสมัยสุโขทัย และคำหรับนางนพมาศว่า ในขณะที่นั้นไทยได้มหาเถระ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นชาวลังกา และได้พราหมณ์มาประจำราชสำนักพระร่วงเจ้า ศาสนาพราหมณ์ใช้ภาษาสันสกฤต ส่วนศาสนาพุทธใช้ภาษาบาลี ภาษาทั้งสองจึงเดินเข้ามาในภาษาไทย

จากสาเหตุดังกล่าวนี้ ภาษาสันสกฤตจึงมีอิทธิพลต่อคำไทย แผ่กระจายไปอย่างคายคั้น ในภาษาไทยด้วยรูปเดิมและเสียงเดิมบ้าง ด้วยรูปเดิมแต่เปลี่ยนเสียงบ้าง ด้วยเปลี่ยนรูปและเปลี่ยนเสียงบ้าง ภาษาสันสกฤตได้ถูกนำมาใช้เป็นคำไทยมีจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าว โดยการที่สันสกฤตแทรกอยู่ในคำไทยจนกลายเป็นคำไทยไปแล้วตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ และเป็นการยากที่จะกำหนดเวลาให้แน่นอนลงไปว่า การนำเอาภาษาสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยนั้นเริ่มตั้งแต่เมื่อไร เท่าที่ทราบกันภาษาสันสกฤตเป็นภาษาที่ใช้ในการเขียน หรือจารึกคำสอนในศาสนาและวัฒนธรรมของชาวอินเดียเป็นส่วนใหญ่ คนไทยรับวัฒนธรรมบางอย่างของพราหมณ์ เข้ามาในเมืองไทยเมื่อใด สันสกฤตก็จะติดมากับลัทธิและวัฒนธรรมนั้นด้วย ตั้งแต่เมื่อนั้น และสมัยนั้น “ภาษาสันสกฤต เป็นภาษาที่ได้รับการยกย่องกันว่าเป็นภาษาชั้นสูงและสำคัญ เพราะเป็นภาษาที่ใช้จารึกคัมภีร์พระเวท อันเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ ทั้งยังเป็นภาษาที่ใช้ประจำในพุทธศาสนา ลัทธิ (นิกาย) มหายาน เหตุผลที่ภาษาสันสกฤตเข้ามาปะปนอยู่ในภาษาไทยอย่างมากมาย เป็นเหตุผลที่สืบเนื่องมาจากประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม กล่าวคือเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๖ ได้มีชาวอินเดียเดินทางมาค้าขาย อยู่ตามดินแดนต่าง ๆ แถบอินโดจีนนี้ จึงเกิดมีอาณาจักรใหม่เช่น อาณาจักร จาม และอาณาจักรศรีวิชัย ทั้งนี้ สาเหตุอาจเนื่องมาจากการผลัดเปลี่ยนแผ่นดินและราชวงศ์ในอินเดีย คงจะเกิดจลาจล วุ่นวายกันขึ้น ผู้ที่รักสงบและหวังโชคลาภ รักการผจญภัยไปตายเอาข้างหน้า จึงออกเดินทางไปหาถิ่นที่อยู่ใหม่ เมื่อไปถึงที่ใดก็มักจะนำลัทธิศาสนาของตนคือศาสนาพราหมณ์ไปเผยแผ่ด้วย เป็นธรรมดาข้อหนึ่งว่า ภาษาย่อมจะต้องไปอยู่กับเจ้าของ ภาษา ฉะนั้นศาสนาพราหมณ์ไปถึงที่ใด ภาษาสันสกฤตย่อมแพร่ไปถึงที่นั่นด้วย

---

^๑ จำลอง สารพัดนึก, *อิทธิพลของสันสกฤตอันมีต่อภาษาไทย* (โดยทูลุณอุตทูนการวิจัย ปี ๒๕๑๖ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๑๗), หน้า ๔-๕.

๓.๓ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ที่ใช้ในถิ่นต่างๆ ของไทย

ไทยเป็นชาติหนึ่งที่อยู่ในข่ายที่ได้รับอิทธิพลของความรุ่งเรืองแทบทุกด้านจากอินเดีย โดยเฉพาะด้านภาษา มีผู้กล่าวว่า “ถ้าเปิดพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานดูแล้ว จะเห็นคำที่เรา นำมาจากบาลีสันสกฤตอยู่ตั้งครึ่งก่อนเล่ม” นี้แสดงว่า ภาษาต่างประเทศที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ ภาษาไทย ไม่มีภาษาใดเกินภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต

บรรจบ พันธุเมธา ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตกับ ภาษาไทยไว้ว่าเรายืมคำภาษาทั้งสองมาใช้มากรมาย ไม่เพียงแต่คำที่ใช้ในทางศาสนา แม้ในภาษาที่ ใช้พูดกันทุกวันก็มีภาษาทั้งสองนี้ใช้อยู่ไม่น้อย คำที่ใช้ในวิชาการแขนงต่าง ๆ ตลอดจนชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ ก็เป็นคำภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นส่วนใหญ่ บางคำก็เป็นบาลีสันสกฤตแท้ ๆ บางคำ เราก็นำมาดัดแปลงเสียงบ้าง ดัดแปลงความหมายบ้าง บางคำเราก็อืมของเขามาตกแต่งใหม่ให้ได้ ความหมายตามที่เรต้องการและนอกจากนั้นเรายังยืมหลักเกณฑ์และวิธีการของเขาบางอย่างของ เขามาปรับให้เข้ากับคำไทยก็มี

นอกจากนี้ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตยังมีปรากฏอยู่ทั่วไปในวรรณกรรมท้องถิ่น และแม้ในภาษาพูดประจำวันของท้องถิ่นต่าง ๆ ก็มีปรากฏด้วยเพียงแต่นำมาดัดแปลงเสียงให้เหมาะ กับท้องถิ่นของตนเท่านั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำบาลีสันสกฤตที่ใช้ในภาษาถิ่นภาคใต้

สพฺเพ (ป.)	ใช้ว่า	เพ เช่น ทั้งเพ	หมายถึง	(ทั้งปวง)
สมฤติ (ส.)	”	สับเดะ	”	(สติ)
วิจารณ์ (ป., ส.)	”	พิดหนา	”	(พิจารณา)
อฺรสุ (ส.)	”	ไอ้รัส	”	(ออกตัวว่าเลิศ)
รสา (ป.,)	”	สา เช่น สาวา	”	(รู้สึกรู้ว่า)

คำบาลีสันสกฤตที่ใช้ในท้องถิ่นภาคเหนือ

กฺษมา (ส.)	ใช้ว่า	สะมา	”	(ขมา)
ปคุจี (ป.)	”	ปะจี	”	(นก)
วึคฺโข (ป.)	”	เปี้ยกโข	”	(เสือ)
อาจุรฺย (ส.)	”	สะจั้น	”	(อัครรรย)

คำบาลีสันสกฤตที่ใช้ในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เปฺรต (ส.)	ใช้ว่า	เพต	”	(ผีเปรต)
ปฺชฺญา (ส.)	”	ผญา	”	(คำคม สุภาษิต)

ปัจจัยนอกนามกิตก์ ๑๔ ตัวซึ่งจัดเป็นหมวดหมู่ยาก จึงนำมาเป็นตัวอย่างเฉพาะที่มีใช้ในภาษาไทย เช่น

- อิน ปัจจัย ลงแล้วคงรูปไว้ตามเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงธาตุเช่น ชิ+อิน=ชิน (ผู้ชนะ) ถ้าไปสมรสกับคำอื่นเป็น พระชินบุตร พระชินสีห์ เป็นต้น
  - ตุก ปัจจัย ลงแล้วคงไว้ตามเดิมเช่น คม+ตुक=คนตูก (ผู้ไป) ในคำว่า อากนตูก ผู้มาเป็นต้น
  - รัตตุ ปัจจัย ลงแล้วลบ ร เหลือแต่ อตตุ และลบท้ายธาตุเช่น วสุ+รัตตุ=วัตตุ (เป็นที่อยู่)
  - รumm ปัจจัย ลงแล้วลบ ร เหลือแต่ อumm และลบท้ายธาตุเช่น กร+รumm=กumm (อันเขาพึงทำ) หรือ รัมม เป็นต้น
  - ริจจ ปัจจัย ลงแล้วลบ ร มีอำนาจเหมือนปัจจัยที่เนื่องด้วย ร เช่น กร+ริจจ=กิจจ(อันเขาพึงทำ)
  - ริตุ ปัจจัยเช่น ฐ+ริตุ=ธิตุ -ธคา)ผู้อันบิดามารดาทรงไว้ (ปา+ริตุ=ปีตุ-ปีตา-บิดา (ผู้ดื่ม)
  - ริริย ปัจจัยเช่น กร+ริริย=กิริยา (ความทำ)
  - ราตุ ปัจจัยเช่น ภาส+ราตุ=ภาตุ)ผู้กล่าว พืชาย (มนุ+ราตุ=มาตุ-มารดา (ผู้นับถือ)^๑
- จะเห็นได้ว่ามนุษย์เรานอกจากจะมีภาษาพูดเป็นของตนเองแล้ว ยังมีการสร้างคำพูดขึ้นมาใช้พูดกัน โดยเฉพาะภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ซึ่งแปลว่า กลั่นกรองแล้ว เพราะเป็นภาษาที่มีวิภัติ ปัจจัย จึงมีการพัฒนาตามหลักภาษาของตน การพัฒนาด้านภาษาอย่างนี้ไม่น่าเชื่อว่าจะมีมาแล้วเมื่อหลายพันปี นับเป็นอารยธรรมที่มีมายาวนานที่แม้ในปัจจุบันก็ไม่อาจทำได้เช่นนั้น

๓.๔.๒ วิธีลงอุปสรรค

อุปสรรคคือคำที่นำไปประกอบหน้าศัพท์นามและศัพท์กิริยา เพื่อให้มีความหมายแปลกออกไปมีความหมายเป็น ๓ อย่างคือ

๑. ความหมายดีขึ้น
๒. ความหมายตรงกันข้าม หรือกลับความ
๓. ความหมายต่างออกไป

^๑ พัฒน์ เฝิงผลา, บาลีสันสกฤตในภาษาไทย, หน้า ๖๕-๖๖.

อุปสรรคมี ๒๐ คำคือ

บาลี	สันสกฤต	คำแปล
๑. อติ	อติ	ยิ่ง, เกิน, ถ่วง
๒. อธิ	อธิ	ยิ่ง, ใหญ่, ทับ
๓. อนุ	อนุ	น้อย, ภายหลัง, ตาม
๔. อป	อป	ปราศ, หลีก
๕. อปีหรืออปี	อปีหรืออปี	ใกล้ ,บน
๖. อภิ	อภิ	ยิ่ง ,ใหญ่ ,จำเพาะ ,ข้างหน้า
๗. อว หรือโอ	อว หรือ ว	ลง
๘. อา	อา	ทั่ว ,ยิ่ง ,กลับความ
๙. อุ	อุตุ	ขึ้น ,นอก
๑๐. อุป	อุป	เข้าไป ,ใกล้ ,มัน
๑๑. ทู	ทุต	ชั่ว ,ยาก
๑๒. นิ	นิ	เข้า ,ลง
๑๓. นิส	นิส	ไม่มี ,ออก
๑๔. ป	ปฺร	ทั่ว ,ข้างหน้า ,ก่อน ,ออก
๑๕. ปฏี	ปฺรฏี	เฉพาะ ,ตอบ ,ทวน,กลับ
๑๖. ปรา	ปรา	กลับความ
๑๗. ปริ	ปริ	รอบ
๑๘. วิ	วิ	วิเศษ,แข็ง,ด่วน
๑๙. สัม	สม	พร้อม,กับ,ดี
๒๐. ส	ส	ดี,งาม,ง่าย

อุปสรรคที่มีความหมายในทางดี เช่น วิ อติ อธิ อภิ สัม ส ลง ข้างหน้าคำนามหรือคำกริยา ทำให้คำนามหรือคำกริยามีความหมายดีขึ้น

๑. ลงหน้าคำนาม

๑.๑	ชา (ความรู้)	ลง วิ เป็น วิชชา (ความรู้แจ้ง)
๑.๒	เทว (เทวดา)	ลง อติ เป็น อติเทพ (เทวดายิ่งใหญ่)
๑.๓	ราช)พระราชา	ลง อธิ เป็น อธิราช (พระราชาผู้ยิ่งใหญ่)
๑.๔	ชน (ชน)	ลง อภิ เป็น อภิชน (ชนผู้ยิ่งใหญ่)

๑.๕ วรรณ (ผิว) ลง สุ เป็น สุวรรณ (ผิวงาม)

๑.๖ คม (การไป) ลง ส เป็น สงคฺม (การไปดี)

๒. ลงหน้าคำกริยา

๒.๑ ชานาติ (ย่อมรู้) ลง วิ เป็น วิชานาติ (ย่อมรู้แจ้ง)

๒.๒ กมติ (ย่อมก้าว) ลง อติ เป็น อติกมติ (ย่อมก้าว)

ฯลฯ

อุปสรรคบางคำมีความหมายตรงกันข้าม เช่น อา ปรา วิ ปฏิ และ นิสุ อุปสรรคเหล่านี้เมื่อลงหน้าคำนามศัพท์และกริยาศัพท์ ทำให้คำนามศัพท์และกริยาศัพท์ที่มีความหมายตรงกันข้าม

๑. ลงหน้าคำนาม

๑.๑ คมน (การไป) ลง อา เป็น อาคมน (การมา) บางที่เป็น อาคม

๑.๒ ชย (ความชนะ) ลง ปรา เป็น ปราชย (ความพ่ายแพ้)

๑.๓ สมร (ความจำ) ลง วิ เป็น วิสมร (ความลืม)

๑.๔ อนิก (กองทัพ) ลง ปฏิ เปลี่ยน ปฏิ เป็น ปจฺ +อนิก – ปจฺจนิค (ข้าศึก)

๑.๕ ภย (ความกลัว) ลง นิสุ เป็น นิรภย – นิรภย (ไม่มีความกลัว)

๒. ลงหน้าคำกริยา

๒.๑ อจฺจติ (ย่อมไป) ลง อา เป็น อาจฺจติ (ย่อมมา)

๒.๒ เชติ (ย่อมชนะ) ลง ปรา เป็น ปราเชติ (ย่อมแพ้)

๒.๓ กีนาคิ (ย่อมซื้อ) ลง วิ เป็น วิกินาคิ (ย่อมขาย)

ฯลฯ

คำที่พบมากในภาษาไทยจะนำมาเฉพาะนำหน้านามมีตัวอย่างต่อไปนี้

อติ (ยิ่ง, เกิน, ล่วง)

อติเทว (เทวดาผู้ยิ่งใหญ่)

อติราช (พระราชผู้ยิ่งใหญ่)

อติชน (ชนผู้ยิ่งใหญ่)

อติชาติ (ชาติที่ยิ่งใหญ่)

อธิ (ยิ่ง, ใหญ่, ทับ)

อธิการ (ตำแหน่งบริหารมหาวิทยาลัย, เจ้าอาวาส)

อธิปติ (เจ้ากรมหรืออธิบดี)

อธิศีล (ศีลใหญ่)

อธิราช (พระราชายุ้งใหญ่)
 อนุ (น้อย, ภายหลัง, ตาม)
 อนุชาติบุตร (บุตรผู้เสมอมารดาบิดา)
 อนุชน (ชนรุ่นหลัง)
 อนุสรณ (ตามระลึก-อนุสรณ์)
 อนุภรียา (ภรรยาผู้น้อย)
 อนุโลม (ตามชน)
 อนุมติ (อนุมติ ตกลง)
 อป (ปราศ, หลีก)
 อปมงคล (ปราศจากมงคล)
 อปยศ (ปราศจากยศ)
 อภิ (ยิ่ง, ใหญ่, ทับ)
 อภิชาติ (ชาติที่ยิ่งใหญ่)
 อภิธรรม (ธรรมอันยิ่ง)
 อภิบาล (การรักษายิ่ง)
 อว (ลง) อวตาร (การข้ามลง)
 อวสาน (การสิ้นสุดลง)
 อา (ทั่ว, ยิ่ง, กลับความ)
 อาการ (การทำทั่ว)
 อาจารย์ (ผู้ประพฤดียิ่ง-อาจารย์)
 อาทิตย (สว่างยิ่งดวงอาทิตย์)
 อานนท (เพิลคเพลินยิ่ง-อานนท์)
 อาพท (ความเบียดเบียนยิ่ง)
 อาภรณ (เครื่องประดับยิ่ง-เสื้อผ้า)

ฯลฯ

อุปสรรคคือการสร้างคำให้มีความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม เช่น มีความหมายดีขึ้น
 ความหมายตรงกันข้ามและความหมายที่แปลกออกไป ทำให้มีภาษาที่ใช้พูดกันเพิ่มขึ้นในเรื่องต่าง
 ๆ เช่น คำว่า “ชาติ” แปลว่า เกิด แต่ ถ้าเติมอุปสรรค คือ “อภิ” เป็น อภิชาติ เป็นว่า ชาติที่ใหญ่ยิ่ง มี
 ความหมายไปในทางที่ดี แต่ถ้าคำว่า “อปมงคล” มาจากคำว่า อป+มงคล เป็น อปมงคล มี

ความหมายว่าไม่มีมงคล คือไม่ดี ดังนั้นภาษาจึงเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อีกอย่างหนึ่งที่มีการพัฒนาไม่หยุดยั้ง

๓.๔.๓ วิธีสมาส-สนธิ

สมาส คือ การนำคำบาลีและสันสกฤตตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไป รวมเป็นบทเดียวเกิดเป็นคำใหม่มีความหมายใหม่ เช่น สุนทร วจน์ = สุนทรวจน์ (คำพุดดี) กุลสุส ปุตุโต = กุลปุตุโต (กุลบุตร) เป็นต้น คำสมาส มีลักษณะคล้ายกับคำซ้อนและคำประสมในภาษาไทย กล่าวคือ นำคำตั้งแต่ ๒ คำมารวมกัน โดยมีคำใดคำหนึ่งเป็นตัวตั้ง คำอื่น ๆ เป็นคำขยาย ต่างกันเฉพาะคำขยายของภาษาไทยเรียงไว้ข้างหลัง คำขยายของบาลีและสันสกฤตเรียงไว้ข้างหน้า

วิธีการสมาส

การนำบาลีและสันสกฤตตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไป มารวมกันเป็นคำหนึ่งคำเดียวกันนั้น มีวิธีการ ๒ ชนิด คือ

๑. ลุตตสมาส คือ สมาสที่ลบวิกัตติ หมายถึงลบวิกัตติของบทหน้าออก นำมาย่อเข้าเป็นบทเดียวกันกับบทหลัง บทหลังคงวิกัตติไว้ตามเดิม เช่น

สุนทร วจน์	=	สุนทรวจน์ (คำพุดดี)	ลบนิคคหิตของบทหน้าออก
วโร ชโน	=	วโรชโน (คนประเสริฐ)	ลบ โอ ที่ วโร ออก
กุลสุส ปุตุโต	=	กุลปุตุโต (บุตรแห่งสกุล)	ลบ สุส ของ กุล ออก
โจรสุม่า ภย	=	โจรภย (ภัยแต่โจร)	ลบ สุม่า ที่โจร ออก

๒. อลุตตสมาส คือ สมาสที่ไม่ลบวิกัตติ หมายถึงบทหน้าใช้วิกัตติอะไร เวลานั้นมารวมกับบทหลัง คงวิกัตติไว้ตามเดิม เช่น

ปุพฺพเสสนุนิวาโส = ปุพฺพเสสนุนิวาโส (การอยู่ร่วมกันในปางก่อน) เสียง เอ ของบทหน้าคงไว้ตามเดิม

ทิว กโต = ทิวกโต (ไปแล้วผู้ฟ้าคือตาย) คง นิคคหิต (.)บทหน้าไว้ เพียงแต่เปลี่ยนเป็น ง เพราะมีพยัญชนะวรรคคือ ตัว ค มาข้างหลัง

สมาสในภาษาไทย

สมาสในภาษาไทย ได้รูปแบบมาจากสมาสในบาลีและสันสกฤต สมาสในบาลีและสันสกฤตหมายถึงการย่อบทนามศัพท์ตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไป รวมเข้าเป็นบทเดียวกัน โดยมีวิธีลบวิกัตติบ้าง ไม่ลบวิกัตติบ้าง ลบวิกัตติ เช่น ราชปุตุโต (บุตรของพระราชา) นิลุปปลั (บัวเขียว) ไม่ลบวิกัตติ เช่น ปุพฺพเสสนุนิวาโส (การอยู่ร่วมกันในปางก่อน) ทิวกโต (ราชา) พระราชาผู้ทิวกตแล้ว

สำหรับวิธีการสร้างสมาสในภาษาไทย หมายถึงการนำศัพท์บาลีสันสกฤตมาต่อกันเข้าเป็นคำหนึ่งคำเดียว เกิดเป็นคำใหม่ มีความหมายใหม่ เช่นราชการ ราชธิดา ราชครู ราชทูต กรรมการ กรรมการ อัครกษัตริย์ วาดกษัตริย์ โจรกษัตริย์ เป็นต้น

สมาสในภาษาไทยมีลักษณะกำหนดดังนี้

๑. คำที่นำมารวมกันต้องเป็นคำบาลีและสันสกฤตเท่านั้น

บาลี+บาลี เช่น อัครกษัตริย์, วาดกษัตริย์, โจรกษัตริย์, ราชกษัตริย์, กิตติคุณ, ยุทธภูมิ, หัตถกิจ, หินชาติ, เป็นต้น

บาลี+สันสกฤต เช่น วัฒนธรรม, ยุติธรรม, บุญฤทธิ์, สิริลักษณ์, หัตถกรรม, วจีกรรม, มโนกรรม เป็นต้น

สันสกฤต+สันสกฤต เช่น อารยธรรม, ศิลปกรรม, ศิลปศึกษา, วีรบุรุษ, วีรสตรี, วิทยาศาสตร์, ธรรมศาสตร์, ธรรมจักขุ, ธรรมจรรยา เป็นต้น

สันสกฤต+บาลี เช่น ทักษณคดี, ธรรมยุต, ธรรมทูต, ธรรมจริยา, วรรณกรรม, กรรมการ, กรรมการ เป็นต้น

สำหรับคำ ราชวัง ผลเมือง ผลไม้มูลค่า ผลเรือน เทพเจ้า เทวกำเนิด ทุนทรัพย์ ทรัพย์สิน ฯลฯ นักการศึกษาบางท่านจัดเป็นคำประสม บางท่านจัดเป็นคำสมาส

๒. เวลาอ่านคำสมาส นิยมอ่านออกเสียงสระอะ ที่พยัญชนะพยางค์ท้ายของคำแรก ถึงแม้จะมีรูป ประวิสรรชนีย์อยู่ก็ตามเช่น ราชการ (ราช-ชะ-กาน) ราชบุรี (ราช-ชะ-บุรี) อุดมลาภ (อุต-มละ-ลาบ) อุบัติเหตุ (อุ-บัติ-ติ-เหตุ) ประวัติศาสตร์ (ประ-หวัด-ติ-สาด) ชาติเจดีย์ (ชาติ-ตุ-เจ-ดี) เกตุมาลา (เกตุ-มา-ลา) เป็นต้น

พยางค์ท้ายของคำแรก ถ่วงท้ายเสียงสระ อิ อุ หรือสระอื่น ๆ ให้อ่านออกเสียงสระนั้น ๆ ด้วยดังตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วยกเว้นบางคำไม่อ่านออกเสียงที่พยางค์ท้ายของคำแรกเช่น ชลบุรี (ชน-บุ-รี) สุพรรณบุรี (สุ-พัน-บุ-รี) สมุทรปราการ (สะ-หมุด-ปรา-กาน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จุ-ลา-ลง-กอน-มะ-หา-วิด-ทะ-ยา-ลัย) เป็นต้น

๓. ความหมายสำคัญหรือความหมายหลัก มักอยู่ที่คำหลัง คำที่มีความหมายรองลงมาหรือคำขยาย นิยมเรียงไว้ข้างหน้า เช่น มหาบุรุษ (บุรุษใหญ่) วีรชน (คนกล้า) กุลบุตร (บุตรแห่งสกุล) สภานายก (นายกแห่งสภา) ผลผลิต (ผลผลิตออกแล้ว) ชีวิตประวัติ (ประวัติของชีวิต) ภูมิภาค (ส่วนของแผ่นดิน) เป็นต้น ถ้าเรียงคำที่มีความหมายสำคัญไว้หน้า คำขยายไว้หลัง ถึงแม้จะเป็นคำบาลีสันสกฤตล้วน ๆ ก็ไม่ใช่คำสมาส เช่น นายกสภา, ประธานสภา, ผลผลิต, ผลบุญ, ประวัติบุคคล, ประวัติชีวิต, ภูมิธรรม, ภูมิปัญญา เป็นต้น ถ้าเรียงคำที่มีความหมายสำคัญไว้หน้า คำขยายไว้หลัง ถึงแม้จะเป็นคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตล้วน ๆ ก็ไม่ใช่คำสมาส เช่น นายกสภา, ประธานสภา,

ผลผลิต, ผลบุญ, ประวัตินุคคล, ประวัตินิ, ฐิติ, ฐิตธรรม, ฐิตปัญญา เป็นต้น ถ้าคำทั้งสองมีความหมายสำคัญหนักเท่ากัน เรียงจากข้างหน้าไปข้างหลัง เวลาแปล แปลจากข้างหน้าไปข้างหลัง และมีคำว่า “และ” เป็นคำเชื่อม เช่น สามิภรรยา (สามิและภรรยา) บิดามารดา (บิดาและมารดา) สมถวิปัสสนา (สมถะและวิปัสสนา) ภิกขุสามเณร (ภิกขุและสามเณร) ภิกขุ ภิกขุณี อุบาสก อุบาสิกา (ภิกขุ ภิกขุณี อุบาสก และอุบาสิกา) เป็นต้น

อนึ่ง คำสมาสบางคำ อาจมีความหมายอยู่ที่คำใดคำหนึ่งเพียงคำเดียว ส่วนมากอยู่ข้างหน้า เช่น มนุษยชาติ (มนุษย์) พฤษชาติ (พืช) บุพชาติ (ดอกไม้) สุนทรชาติ (เครื่องหอม) จินตนาการ (ความคิด) อรัฐประเทศ (ป่า) ฯลฯ พยัญชนะตัวสุดท้ายของคำแรก ไม่ประวิสรรชนีย์ หรือ ไม่เป็นตัวกวรรณ์ เช่น กิจจาลักษณะ, กิจจะชฐะ, กิจจะการ, กิจจะกรรม, ฐุทธิ, ทรัพย์สมบัติ, มนุษย์ศาสตร์, ศิลปกรรม, วิวาทพระสมุทร, สถาปัตยกรรม เป็นต้น คำเหล่านี้ถือว่าไม่ใช่คำสมาส คำบาลีสันสกฤตที่มีคำว่า “พระ” ที่แผลงมาจากคำว่า “วร” เรียงอยู่ข้างหน้า จัดเป็นคำสมาสด้วย เช่น พระราชา, พระราชินี, พระมหาลี, พระโอรส, พระหัตถ์, พระบาท, พระนาสิก, พระโศต, พระกรรม, พระพาหา, พระอัยกา, พระอัยยิกา, พระขนิษฐา, พระภาดา, พระปิตุลา, พระปิตุจฉา, พระปนัดดา เป็นต้น

แต่คำว่า “พระ” เรียงไว้หน้าภาษาอื่น ไม่ใช่คำบาลีสันสกฤต ไม่จัดเป็นคำสมาส เช่น พระแก้ว, พระขนง, พระศก, พระโสรณ เป็นต้น

คำสมาส นอกจากมีจุดมุ่งหมายที่ความหมายเป็นหลักสำคัญแล้ว ยังต้องการความไพเราะของเสียงด้วย เรื่องความไพเราะของเสียงนั้นอยู่ที่คำสนธิ เพราะฉะนั้นจึงต้องเรียนสนธิไปด้วย คำสมาสที่อาศัยวิธีการของสนธิ คำที่มีการสนธิกัน เรียกว่าคำสมาสอยู่นั่นเอง หาเรียกว่าคำสนธิไม่ คำสมาสสันสกฤตที่ใช้ในภาษาไทยกันมากเช่น

ขัณฑสีมา	เขตและแดน
นัยน์เนตร	ตา ดวงตา
นามาภิไธย	ชื่อและชื่อ
ประชาน	หมู่ชนและชน
ประชารายฎร์	หมู่สัตว์และราชฎร์
คณบดี	ผู้เป็นใหญ่ในคณะ
ชัยภูมิ	พื้นที่แห่งชัยชนะ
ธนาการ	อาคารแห่งเงิน

° บาลีสันสกฤตในภาษาไทย, บทที่ ๑๒ หน้า ๘๒-๘๓-๘๔.

ธรรมาสัน ที่นั่งนั่งเมื่อแสดงธรรม
แพทยศาสตร์ ความรู้ทางแพทย์

จะเห็นได้ว่าคำสมาสในภาษาสันสกฤตที่ยกมามีเพียงแต่เล็กน้อย เมื่อเทียบกับที่พบในสื่อ ตำรา วรรณคดีไทย และอื่น ในเฉพาะร้อยกรองจะได้สัมผัสกับคำสมาส สันสกฤต มาที่ใช้ในราชาศัพท์ ก็ล้วนแล้วแต่สันสกฤตโดยมาก อีกอย่างหนึ่งที่ยอมรับกันในวงวิชาการ ก็คือ เป็นภาษาชั้นสูง ภาษาทวิ สุภาพ เป็นต้น

๓.๕ ลักษณะคำบาลีสันสกฤตที่มีในภาษาไทย

เนื่องจากภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นภาษาที่มีระบบโครงสร้างและวงศัพท์ใกล้เคียงกันมากด้วยเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลเดียวกันและมีถิ่นกำเนิดร่วมกัน และในการรับคำภาษาทั้ง ๒ นี้มาใช้ในภาษาไทยก็อยู่ในระยะใกล้เคียงกัน ดังนั้นจึงปรากฏว่า การรับคำภาษาทั้ง ๒ นี้เข้ามาใช้ บางครั้งเรารับเข้ามาใช้ทั้ง ๒ ภาษาในความหมายเดียวกัน บางครั้งแยกให้คนละความหมาย บางครั้งเลือกใช้เพียงคำภาษาใดภาษาหนึ่งเท่านั้น และบางครั้งรับแต่ความหมายเข้ามา โดยประดิษฐ์รูปศัพท์ขึ้นใช้เอง ดังจะกล่าวพอเป็นสังเขป ดังนี้

๑) รับคำทั้ง ๒ ภาษามาใช้ในความหมายเดียวกัน

คำในภาษาบาลีและสันสกฤตส่วนหนึ่งจะมีรูปคำและความหมายตรงกัน แต่อีกส่วนหนึ่งจะตรงกันเฉพาะความหมายเท่านั้น ส่วนรูปคำจะต่างกัน ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะประการหลัง คือ คำที่มีรูปต่างกันแต่ความหมายตรงกัน ซึ่งในประการนี้ บางคำไทยรับเข้ามาใช้ทั้ง ๒ รูปในความหมายเดียวกันดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

บาลี	สันสกฤต	ไทย	ความหมาย
ขย	กษย	ขัย, กษัย	สิ้น, ไป, หหมด
กณฺหา	กฤษฺณา	กันหา	กฤษณา, คำ
ตณฺหา	ตฤษฺณา	ตั้นหา, คำฤษณา	ความอยาก
นิจฺจ	นิตฺย	นิจ, นิตย	เสมอ ประจำ
มน	มนฺส	มน, มนัส	ใจ
มชฺฌิม	มชฺชย	มัชฌิม, มัชชย	กลาง
อริย	อารฺย	อริยอารยะ	เจริญ
อคฺคิ	อคฺคิ	อัคคี, อัคคิ	ไฟ

° ปรีชา ทิฉินพงศ์, บาลี-สันสกฤต ที่เกี่ยวกับภาษาไทย, หน้า ๑๒๕-๑๓๘.

อิทธิ	ฤทธิ	อิทธิฤทธิ	อำนาจ
มิก	มฤค	มิก, มฤค	กว้าง เนื้อ
ติณ	ตฤณ	ติณ, ตฤณ	หญ้า
รุกข	วฤกษ	รุกข์, พฤกษ	ต้นไม้
บุปผ	บุษฺพ	บุปผา บุษบา	ดอกไม้
สพฺพ	ศพฺพ	สัพ สัพพ	เสียง
สิริ	ศฺริ	สิริ ศฺริ	สง่า มิ่งขวัญ
หตุถิ	หตุตฺติ	หัตถิ หัตติน	ข้าง
สุริย	สุริย	สุริยะ สุริย	ดวงอาทิตย์

การรับคำบาลีและสันสกฤตเข้ามาใช้นั้นบางครั้งก็สังเกตยากถ้าผู้ที่ไม่ได้ศึกษามา แต่ผู้เรียนโดยตรงเช่น พระภิกษุ สามเณร ทำให้นักเรียน นักศึกษา เพื่อการเรียนภาษาไทย เพราะเจอคำเหล่านี้มาก ดังนั้นภาษาบาลีและสันสกฤตที่พบในตำราเรียนนั้น ส่วนใหญ่ใช้กันแบบคุ้นเคยโดยไม่ต้องแปลความหมาย เช่น ชัย, อิทธิฤทธิ, บุปผา, มัชฌิม เหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งไม่ต้องแปลความหมายถ้าสามารถเข้าใจได้

๒) รับคำทั้ง ๒ ภาษามาใช้คนละความหมาย

คำประเภทนี้มีรูปในภาษาเดิมต่างกัน แต่มีความหมายตรงกัน เมื่อไทยรับเข้ามา นำมาแยกใช้คนละความหมายกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บาลี	สันสกฤต	ไทย	ความหมาย
กีฬา	กีริทา	กีฬา	การแข่งขันประเภทลาน
	กีริทา		การแข่งขันประเภทคู่
เขตต	เกษตร	เขต	อาณาบริเวณ
		เกษตร	การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์
ขนฺธ	ศฺกนฺธ	ขันธ	กอง หมู
		สกนธ์	ร่างกาย
ขตุตฺติย	กษฺตฺริย	ขัตติยะ	ความเป็นกษัตริย์
		กษัตริย์	พระเจ้าแผ่นดิน
ฐิติ	ศฺฐิติ	ฐิติ	การตั้งมั่น
		สถิติ	หลักฐานทางตัวเลข

ปญญา	ปรัชญา	ปัญญา	ความรู้
ทิฏฐิ	ทฤษฎี	ปรัชญา	ชื่อสาขาวิชา
รฏฐ	ราษฎร	ทฤษฎี	ความเห็น
สามัญ	สามานุ	รัฐ	ข้อกำหนดที่ต้องพิสูจน์
อจฺจริย	อจฺจริย	ราษฎร	แว่นแคว้น ประเทศ
อธิปฺปาย	อธิปฺปาย	สามัญ	พลเมือง
าน	สถาน	สามานย	ทั่วไป
วิตุตฺตาร	วิตุตฺตาร	อจฺจริย	ชั่วช้า
อิสฺสุร	อิสฺสุร	อจฺจริย	ฉลาดล้ำ
โอกาส	อวกาส	อจฺจริย	แปลก
		อธิปฺปาย	การชี้แจง
		อภิปฺปาย	การแสดงความคิดเห็น
		ฐาน	ความเป็นอยู่ของบุคคล
		สถาน	ที่ สถานที่
		วิตุตฺตาร	แปลก ผิดปกติ
		พิสฺตาร	กว้างขวาง
		อิสฺระ	เป็นใหญ่ ไม่ขึ้นกับใคร
		อิสฺวร	พระอิสฺวร
		โอกาส	เวลาเหมาะ
		อวกาส	ที่ว่างนอกชั้นบรรยากาศโลก

คำเหล่านี้ คือ กษัตริย์, สติติ, ปรัชญา, ทฤษฎี, ราษฎร, สามัญ, อจฺจริย, โอกาส, อธิปฺปาย เป็นคำที่เมื่ออ่านเจอก็สามารถเข้าใจได้ทันที นอกนั้นก็มักปรากฏตามวรรณคดีไทยซึ่งต้องแปลความหมายหรือถอดความ

๓) รับคำภาษาไทยใดภาษาหนึ่งมาใช้

คำประเพณีในภาษาเดิมมีรูปต่างกัน แต่มีความหมายตรงกัน เมื่อไทยรับเข้ามาก็เลือกใช้ แต่เพียงภาษาเดียว โดยอาจจะเลือกเอาคำที่มีรูปออกเสียงได้ง่ายกว่าเป็นสำคัญ ดังนี้

บาลี	สันสกฤต	ไทย	ความหมาย
กาสา	กาษา	กาสา	ผ้าข้อมด้วยน้ำฝาด

ครุฬ	ครุฑ	ครุฑ	ครุฑ
จกุก	จกุก	จักร	กงล้อ
กกุขฬ	กกุขณ	กักขพะ	หยาบ แจ็ง
ขนุติ	กษานุติ	ขันติ	ความอดทน
คิมห	คิริษม	คิมหันต์	ฤดูร้อน
ชีวหา	ชีหฺวา	ชีวหา	สิ้น
วิริย	วิรุย	วิริยะ	ความเพียร
จฺติ	จฺยฺติ	จฺติ	การเคลื่อน
ปภา	ปฺรภา	ปฺรภา	แสงสว่าง
ทฺีป	ทฺวีป	ทฺวีป	เกาะ
ทพฺพ	ทฺรฺวย	ทฺรฺพฺย	สมบัติ
วิสุมย	วิมฺหย	พิสมฺย	ความรัก
ศตฺตุ	ศตฺรุ	ศฺตฺรุ	ข้าศึก
ศุทฺท	ศุทฺร	ศุทฺร	ทศวรรษที่ ๔ ของอินเดีย
สณฺณา	สนฺชฺยา	สนฺชฺยา	เวลาเย็น
อาศฺม	อาศฺรม	อาศฺรม	ที่พัก
สิงฺการ	ศฺตฺงฺการ	ศฺตฺงฺการ	ความรัก
สทฺธา	ศฺรทฺธา	ศฺรทฺธา	ความเชื่อ
อมจฺจ	อมาตฺย	อํามาตฺย	ข้าเฝ้า
อศฺส	อศฺว	อศฺว	ม้า
สิปฺป	สิลฺป	สิลฺปะ	ฝีมือ

บางครั้งความหมายของคำบาลีและสันสกฤตก็จะทับศัพท์ไม่ต้องแปลความหมายก็เข้าใจได้ เช่น คำว่า “ครุฑ” ในข้อนี้คือรับคำภาษาใดภาษาหนึ่งมาใช้ คำประเภทนี้เป็นคำในภาษาเดิมแต่มีรูปต่างกันมีความหมายตรงกัน

บางครั้งก็สามารถเข้าใจได้ เช่น คำว่า “ศรัตรู” หมายถึง ข้าศึก แต่เมื่อพูดคำว่า ศรัตรู ก็สามารถเข้าใจได้โดยไม่ต้องแปล

๔) รับความหมายมาใช้ โดยประดิษฐ์ศัพท์เอง

คำประเภทยังมักมีรูปในภาษาเดิมต่างกัน เมื่อไทยรับเข้ามาใช้ แทนที่จะใช้รูปในภาษาใดภาษาหนึ่ง กลับไม่ใช่ แต่ได้ประดิษฐ์รูปศัพท์ขึ้นใหม่ ซึ่งโดยมากมักเป็นรูปผสมระหว่างบาลีกับสันสกฤตดัง ตัวอย่าง ต่อไปนี้

บาลี	สันสกฤต	ไทย	ความหมาย
กหาปณ	การุษาปณ	กษาปณ์	เงินเหรียญ
ขกุก	ขกุก	ขรรค์	มีด, ดาบสองคม
ปพพชช	ปรวรรชช	บรรพชา	การบวช
ปจจกข	ปรตยกข	ประจักษ์	ชัดแจ้ง
ปกกช	ปกกช	ปักช	นก
ลินิกุท	ลินิกุท	ลนิต	แนบชิด
มกุก	มารุก	มรรค	ทาง
สชฌาย	สุวชฌาย	สาชฌาย	การท่องบ่น
อุปททว	อุปทรว	อุบาทว์	ชั่วร้าย

การเปลี่ยนแปลงคำบาลีและสันสกฤตที่ไทยรับเข้ามาแม้ว่าภาษาไทยกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตจะเป็นคนละตระกูลกัน แต่ได้สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาเป็นเวลาช้านาน จนกระทั่งเกิดการหยิบยืมถ้อยคำกัน โดยฝ่ายไทยเป็นผู้หยิบยืมแต่เพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้เพราะไทยรับเอาศาสนาตลอดจนศิลปและวัฒนธรรมหลาย ๆ สาขาเข้ามาเป็นแบบแผนของชาติ โดยปกติ ธรรมชาติของการหยิบยืมคำ หรือการที่ภาษาหนึ่งเข้าไปปะปนในอีกภาษาหนึ่ง ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมอ อาจจะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับลักษณะความแตกต่างระหว่างภาษาทั้ง ๒ และช่วงเวลาแห่งการหยิบยืม ถ้าภาษาทั้ง ๒ มีความแตกต่างกันมากและช่วงเวลาที่หยิบยืมนานมากด้วย ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็ย่อมมากไปด้วยตามสัดส่วนต่อไปนี้ จะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงบางประการ ในการนำคำบาลีและสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย

๓.๖ การเปลี่ยนเสียง

ระบบเสียงภาษาไทยกับภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตแตกต่างกันมาก ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียงจึงเกิดขึ้นได้มาก ทั้งเสียงสระและเสียงพยัญชนะ ดังจะกล่าวต่อไป ดังนี้

ก. การเปลี่ยนเสียงสระ สระของภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีทั้งที่ตรงและต่างจากของไทยในส่วนที่ตรงกันและไม่ขัดกับลักษณะการออกเสียงของไทย เราก็จะออกเสียงตามภาษาเดิม แต่

ในส่วนที่ต่างกันหรือขัดกับการออกเสียงภาษาไทย เราก็จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นเสียงที่เราออกได้
สะดวก ดังนี้

๑) สระ อะ เป็น อี อี้

วรุณ	เป็น	พิรุณ
วกุล	เป็น	พิกุล
วชิร	เป็น	วิเชียร
ปรศุน	เป็น	ปริศนา

๒) สระ อะ เป็น เอะ เอ

ปญจ	เป็น	เบญจะ
วชร	เป็น	เพชร
วชฌฆาต	เป็น	เพชรฆาต
วจจ	เป็น	เวจ

๓) สระ อะ เป็น อุ อู

ภมร	เป็น	ภุมรา
พทุร	เป็น	พุทรา
เชตวาน	เป็น	เชตุพน
มาตลี	เป็น	มาตุลี
ชมพูนุท	เป็น	ชมพูนุท
อุศภ	เป็น	อุศภ
อญชลี	เป็น	อัญชูลี
สมมุติ	เป็น	สมมุติ

๔) สระ อะ เป็น โอะ โอ

กถ(กะถะ)	เป็น	กถ
จถ(จะถะ)	เป็น	จถ
มถ(มะถะ)	เป็น	มถ
กมถ(กะมะถะ)	เป็น	โกมถ
นนุท(นันทะ)	เป็น	นนท์
องค(อังกะ)	เป็น	องค์

๕) สระ อะ เป็น เอาะ ออ

ครห	เป็น	เคราะห์
-----	------	---------

ปณฺฑก	เป็น	บัณเฑาะก์
ปณฺฑทว	เป็น	บัณเฑาะว์
ปรม(ประระมะ)	เป็น	บรม
กร(กะระ)	เป็น	กร
วร(วะระ)	เป็น	พร
เกสร(เกสะระ)	เป็น	เกสร

๖) สระ อี,อี เป็น เอ

วีส	เป็น	เพส
สีมา	เป็น	เสมา
วิห	เป็น	เวหา
วิตานิก	เป็น	เพदान
กรวิก	เป็น	การเวก
อนิจฺจนาค	เป็น	อนเจนาค

๗) สระ อี,อี เป็น อี,อี

ลิจฺค	เป็น	ลิจฺค
วิช	เป็น	พีช
หีน	เป็น	หีน(โหด,ชั่ว)
หีสทา	เป็น	หิงฺสา
อนิก	เป็น	อนิก
ผลิก	เป็น	ผลิก
อธิก	เป็น	อธิก
ศิกฺษา	เป็น	ศิกฺษา
โชติก	เป็น	โชติก
มหีมา	เป็น	มหีมา
ปริกฺษา	เป็น	ปริกฺษา

๘) สระ อี,อี เป็น เอีย

จिर	เป็น	เจียร
ศิรสฺ	เป็น	เศียร
กฺษีร	เป็น	เกษีร
ธีร	เป็น	เธียร

พาหิร	เป็น	พาเหียร
วชิร	เป็น	วิเชียร
สุถิร	เป็น	เสถียร
มนทิร	เป็น	มนเทียร
กิริติ	เป็น	เกียรติ
วีรย	เป็น	เพียร
ติรุถ	เป็น	เตียรถ

๘) สระ อี อี เป็น ไอ

ตุรี	เป็น	ไทร
วิจิตร	เป็น	ไพจิตร
วิศาล	เป็น	ไพศาล
รวิ	เป็น	รำไพ
วิโรจน	เป็น	ไพโรจน์
ตุริภว	เป็น	ไตรภพ

๑๐) สระ ไอ เป็น แอ

ไวย	เป็น	แพย์
ไวยยา	เป็น	แพย์
ไจตร	เป็น	แจตร
ไสนยา	เป็น	แสนยา
ไทตย	เป็น	แทตย์

๑๑) สระ เอ เป็น ไอ

เวจัน	เป็น	ไวจัน
เวเนย	เป็น	เวไนย
เขย	เป็น	ไซ
เทย	เป็น	ไทร
อสงเขย	เป็น	อสงไซ
สาเจย	เป็น	สาไถย
อาชานเขย	เป็น	อาชานไย
อุปเมย	เป็น	อุปไมย
โกเสย	เป็น	โกไสย

เว่ยยาวจกกร	เป็น	ไวยาวจกกร
๑๒) สระสั้น - ยาว เปลี่ยนเสียงกัน		
๑๒.๑อะเป็นอา		
กณฺห	เป็น	กัณหา
สโรช	เป็น	สาโรช
สมรฺถ	เป็น	สามารถ
ตมฺพ	เป็น	ตัมพ
อฺร	เป็น	อฺร่า
ปาท	เป็น	บาทา
จันทรฺ	เป็น	จันทรา
ชล	เป็น	ชลา
๑๒.๒อิเป็นอี		
รวิ	เป็น	รวี
รศฺมิ	เป็น	รัศมี
ปติ	เป็น	บติ
มณิ	เป็น	มณี
๑๒.๓ อีเป็นอิ		
วิณ	เป็น	พิน
นิล	เป็น	นิต
อฺณฺหิส	เป็น	อฺณฺหิส
นิติ	เป็น	นิติ
มิน	เป็น	มิน
วิท	เป็น	วิท
ศฺริย	เป็น	ศฺริย
ทวา	เป็น	ทวี
๑๒.๔อุเป็น อู		
กรฺ	เป็น	กรู
อณฺ	เป็น	อณู
วฐฺ	เป็น	วฐู, พูฐ

อาตุร	เป็น	อาตุร
มฤตยู	เป็น	มฤตยู
ศตฺร	เป็น	ศັตฺร
สุกร	เป็น	สุกร
สตฺถ	เป็น	สตฺถ
ตฺษณิม	เป็น	ตฺษณิ
วิรุพฺห	เป็น	วิรุพฺห์

ข. การเปลี่ยนเสียงพยัญชนะ เสียงและรูปพยัญชนะภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีไม่เท่ากับภาษาไทย กล่าวคือ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีเสียงพยัญชนะมากกว่า แต่มีรูปน้อยกว่า พยัญชนะภาษาไทย ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนเสียงพยัญชนะจึงเกิดขึ้นได้มากเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะเสียงพยัญชนะที่มีในภาษาบาลีและสันสกฤต แต่ในภาษาไทยไม่มี ก็จะเปลี่ยนเป็นเสียงพยัญชนะที่ภาษาไทยมี นอกจากนี้ บางเสียงที่มีตรงกัน ก็อาจเปลี่ยนเป็นเสียงอื่นที่มีลักษณะทางสัทศาสตร์คล้ายกันได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑) เปลี่ยนจากเสียง อโฆษะ สติถิล เป็นเสียง อโฆษะ ธนิต คือ ก เป็น ข, /k → kh, g/

กิชกิณฺฐ	เป็น	จิตจินฺธ
กนิษา	เป็น	ขนิษฐา
กปฺภู	เป็น	ขบถ
กฺุณฺโท	เป็น	คนโท
กฺุณฺฑี	เป็น	คนที

๒) เปลี่ยนจากเสียง อโฆษะ สติถิล เป็นเสียง โฆษะ ในฐานเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน คือ ป เป็น บ และ ต ฎ เป็น ด ฏ และ ป เป็น บ /p → b/

ปฺุชฺป	เป็น	บุชบา
ปณฺฑิต	เป็น	บัณฑิต
สปฺุปาย	เป็น	สบาย
ปฺุญฺญ	เป็น	บุญ
อุโปสถ	เป็น	อุโบสถ
ปลฺุลงฺก	เป็น	ปลัดังก์.
ปาป	เป็น	บาป
ดารา	เป็น	ดารา

คติ	เป็น	คติ
ปีตา	เป็น	บิดา
เทวดา	เป็น	เทวดา
คณ	เป็น	คณ, คณู
สปลดาห	เป็น	สปลดาห
คุษฎี	เป็น	คุษฎี
ปีฎก	เป็น	ปีฎก
ฎีกา	เป็น	ฎีกา
ทฤษฎี	เป็น	ทฤษฎี

๓) เปลี่ยนจากเสียงระเบิด โฆษะ สติถิล และระเบิด โฆษะ ฐนิต เป็นเสียง อโฆษะ ฐนิต

คือ /g, gh → kh/

กาม	/gā/ma/	เป็น	ขาม	/kham/
กณ	/gunḥa/	เป็น	ขุน	/khun/
โก	/go/	เป็น	โ-	/kho:/
กิต	/gita/	เป็น	ขัด	/khat/
ฆาน	/ghāna/	เป็น	ขาน	/khān/
โฆษ	/ghosḥa/	เป็น	โฆ	/khot/
เมฆา	/meghā/	เป็น	เมฆา	/me:khā:/

๔) เปลี่ยนจากเสียงระเบิด โฆษะ สติถิล และระเบิด โฆษะ ฐนิต เป็นเสียงกักเสียดแทรก

อโฆษะ ฐนิต คือ /j, jh → ch/

ชปา	/japā/	เป็น	ชบา	/chabā:/
ชนก	/janaka/	เป็น	ชนก	/chanok/
ชาติ	/jāti/	เป็น	ชาติ	/chāt/
โชติ	/joti/	เป็น	โชติ	/cho:t/
ฆาน	/jhāna/	เป็น	ฆาน	/jha:n/

๕) เปลี่ยนจากเสียง สติถิล โฆษะ และ ฐนิต โฆษะ เป็นเสียง ฐนิต อโฆษะ ฐนิต คือ

/d' dh' d' dh' th/

ทณฺฑา	/danda/	เป็น	ทณฺฑะ	/thantha/
ทีป	/dīpa/	เป็น	ทีป	/thi:p/
เทว	/deva/	เป็น	เทวะ	/theva/

โทษ	/dosa/	เป็น	โทษ	/thot/
สาธุ	/sādhu/	เป็น	สาธุ	/s:thu/
ธูร	/dhura/	เป็น	ธูระ	/thura/
มณฑา	/manā/	เป็น	มณฑา	/montha:/

/b' bh ph/

พุทธ	/buddha/	เป็น	พุทธ	/phut/
พล	/bala/	เป็น	พล	/phon/
พันธ	/bandha/	เป็น	พันธ	/phan/
ภิกขุ	/bhikkhu/	เป็น	ภิกขุ	/phikkhu/
ภริยา	/bhariyā/	เป็น	ภริยา	/pharija:/
ภาค	/bhāga/	เป็น	ภาค	/pha:k/

๖) เปลี่ยนจากเสียง อรรธสระ โหษะ ริมฝีปากล่างกับฟันบน / v / เป็นเสียงกึ่งสระ โหษะ ริมฝีปากทั้งคู่ / w / หรือเสียงระเบิด อโหษะ ธนิต ริมฝีปากทั้งคู่ /ph/ คือ / v → w, ph/

วานร	/vānara/	เป็น	วานร	/wā:no:n/
วิทยา	/vidyā/	เป็น	วิทยา	/witthaja;/
วิสูตร	/vistāra/	เป็น	พิ ส ด า ร	
	/phitsada:n/			
วิช	/vīja/	เป็น	พีช	/pht:t/
วฤกษ	/vr̥ks̥a/	เป็น	พฤกษ์	/phrik/
วร	/vara/	เป็น	พร	/pho:n/

๗) เปลี่ยนจากเสียงอสุสม (เสียงแทรก - fricatives) เป็นเสียงกัก (stop) ในตำแหน่งท้ายคำคือ / s'' s s→t /

วิษ	/viā/	เป็น	พิษ	/phlt/
อากาศ	/ākāsa/	เป็น	อากาศ	/ a:kha:t/
วาส	/vāsa/	เป็น	วาส	/wa:t/
มนัส	/manas/	เป็น	มนัส	/manat/
ทาส	/dāsa/	เป็น	ทาส	/tha:t/

ค. การเปลี่ยนระดับเสียง ภาษาไทยมีเสียงวรรณยุกต์ แต่ภาษาบาลีและสันสกฤตไม่มี ดังนั้น คำบาลีและสันสกฤตที่รับเข้ามา จึงถูกเปลี่ยนระดับเสียงให้เป็น สูง กลาง ต่ำ ตามลักษณะของภาษาไทย ดังนี้

กณฺหา	/kanhā/	เป็น	กัณหา	/kanha:/
ภาษา	/bhāsā/	เป็น	ภาษา	/pha:sa:/
กงฺขา	/ka□khā/	เป็น	กังขา	/kankha:/
ทาส	/dāsa/	เป็น	ทาส	/tha:t/
โลห	/loha/	เป็น	โลห์	/lo:/
เสนฺห	/□neha/	เป็น	เสนห์	/sane:/
พุทฺโธ	/buddho/	เป็น	พุทโธ	/phuttho:/

ง. การเปลี่ยนเสียงพยัญชนะประสม ภาษาสันสกฤตมีเสียงพยัญชนะประสมมากกว่าภาษาไทยหลายเสียง ในกรณีที่มีเสียงตรงกัน ไทยจะรับเข้ามาโดยออกเสียงตรงกันกับภาษาเดิม หากมีเสียงไม่ตรงกันไทยจะออกเสียงแบบอักษรนำ คือ แยกเป็น ๒ พยางค์ และออกเสียงพยางค์แรกเป็นเสียง อะ ดังนี้

เกษฺตร	/k□etra/	เป็น	เกษตร	/kase:t/
กษณ	/k□ana/	เป็น	กษณะ	/kasana?ุ:/
สุมร	/smara/	เป็น	สมร	/sam:n/
ศุนาน	/snāna/	เป็น	सनาน	/san:n/
กษตฺริย	/k□atriya/	เป็น	กษัตริย์	/kasat/
วฺยาธิ	/v□yādhi/	เป็น	พยาธิ	/phaja:t/
ลฺกษณ	/lak□□a/	เป็น	ลักษณ	/la'ksana?ุ:/

/
 ยกเว้นเสียง ศร /s'r/ ไม่นิยมแยกพยางค์ แต่จะออกเสียงเป็น ส /s / และเสียง ทร /dr/

จะออกเสียงเป็น ซ /s/ ในบางคำ ดังนี้

ศฺรี	/□ri/	เป็น	ศรี	/si:/
ศฺรทฺธา	/sraddhā/	เป็น	ศรัทธา	/sattha:/
อาศฺรม	/ā□rama/	เป็น	อาศรม	/a:som/
ทฺรวฺย	/□ravya/	เป็น	ทรัพย์	/sap/
พุทฺธา	/badarā/	เป็น	พุทธา	/phutsa:/

๓.๖ การตัดเสียง

ปกติ คำภาษาบาลีและสันสกฤตส่วนใหญ่มีหลายพยางค์ ซึ่งคนไทยไม่คุ้น จึงออกเสียงยาก ดังนั้น เราจึงนิยมตัดพยางค์หรือคำให้สั้นเข้า ซึ่งอาจจะตัดส่วนหน้าของคำ ส่วนกลาง หรือส่วนท้ายของคำก็ได้ และเมื่อตัดแล้วส่วนใหญ่ยังคงใช้ความหมายคงเดิม ดังนี้

ก. ตัดเสียงพยางค์หน้า

อ โศก	เป็น	โศก
อนุช	เป็น	นุช
อุโปสถ	เป็น	โบสถ์
อุปาสก	เป็น	ประสก
อุปาสิกา	เป็น	สิกา
ชีวิตกุชย	เป็น	ตั๊กม้อ
สามเณร	เป็น	เณร
หฤทย	เป็น	ฤทัย
อชฺชติ	เป็น	ชฺชติ, ชุติ
อภिरมุข	เป็น	ภิรมุข
อดิเรก	เป็น	ดิเรก
อนุกูล	เป็น	นุกูล
อโหสิ	เป็น	อโหสิ
อธิปติ	เป็น	อธิปติ
อนิจจ	เป็น	อนิจจา
อชฺชฐาน	เป็น	อชฺชฐาน

ข. ตัดเสียงพยางค์กลาง เช่น

อรุ โณทัย	เป็น	อ โณทัย
สมฐา	เป็น	สมญา
ชนุมวรุษา	เป็น	ชันษา
วนานุตร	เป็น	พนาตร
ปวาฬ	เป็น	ปะหล้า

ค. ตัดเสียงพยางค์ท้าย เป็นวิธีที่เรานิยมใช้มากที่สุด มีหลายลักษณะ ดังนี้

๑) ตัดสระพยางค์ท้ายออก	เหลือแต่พยัญชนะซึ่งกลายเป็นเสียงสะกด
โอ	/oja/ เป็น โอช /o:t/
รถ	/ratha/ เป็น รถ /rot/

ถน	/thana/	เป็น	ถัน	/than/
ธาตุ	/dhatu/	เป็น	ธาตุ	/tha:t/
วย	/vaya/	เป็น	วัย	/waj/

๒) ใช้เครื่องหมายทัณฑฆาตฆ่าเสียงพยัญชนะท้ายของคำ

ศิลป์	เป็น	ศิลป์
กลุ่ป	เป็น	กัลป์
วากุย	เป็น	พากย์
สตุย	เป็น	สตัย
พุราหุมน	เป็น	พราหฺมณ
วகுตร	เป็น	พักตร์

๓) ติดทั้งรูปและเสียงท้ายคำออก

กิจจ	เป็น	กิจ
เขตต	เป็น	เขต
รฎ	เป็น	รัฐ
โกลาหล	เป็น	โกลา
อกุโขภินิ	เป็น	อักษิ
อชฌาษย	เป็น	อชฌา
อาชานยุย	เป็น	อาชา
ไอรารต	เป็น	ไอยรา
พารานสิ	เป็น	พารา

ในภาษาไทย สระ ถือเป็นเสียงแท้ พยัญชนะถือเป็นเสียงแปร ในภาษาบาลีและสันสกฤตก็เช่นเดียวกัน มีการออกเสียงตามฐานกรณ์ที่วางไว้ คำต่าง ๆ ที่ยกมานั้นมีการออกเสียงที่ส่วนใหญ่จะเป็นคำพยางค์เดียวและทับศัพท์จะพบในตำราภาษาไทยบ่อยครั้ง จนกลายเป็นคำไทยไปโดยปริยายก็มี เช่นคำว่า รถ, ศิลป์, กิจ, เขต รัฐ เป็นต้น เหล่านี้ ล้วนเป็นคำบาลีและสันสกฤตแต่เมื่อได้ยินหรือได้อ่านจะทราบทันที

๓.๘ การเพิ่มเสียง

คำบาลีและสันสกฤตบางคำที่เราออกเสียงไม่ถนัด บางทีเราอาจเพิ่มเสียงหรือเพิ่มพยางค์ลงไป ซึ่งโดยมากมักเป็นเสียงที่เนื่องกับพยางค์ต้นหรือพยางค์ท้ายของคำเดิม ดังนี้

ก. การเพิ่มพยัญชนะ

สิขร	เป็น	สิงขร
------	------	-------

มกุฏ	เป็น	มงกุฏ
มกร	เป็น	มังกร
กโปล	เป็น	กัมโบล
มายา	เป็น	มารยา
มาตา	เป็น	มารดา
อมาตย	เป็น	อำมาตย์
ไกลาส	เป็น	ไกรลาส
ชลาพู	เป็น	ชลามพ
ราตรี	เป็น	ราษตรี
ลีลา	เป็น	ลีลาส
ข. การเพิ่มพยางค์		
สุคนธ	เป็น	เสาวคนธ์
เสภาคย	เป็น	เสวภาคย์
ลีลา	เป็น	ลีลาลาส
นภา	เป็น	นิภาทางค์
นิร	เป็น	นิราราส
สุมาลย	เป็น	สุมามาลย์
ยาจก	เป็น	กระยาจก
สินธุ	เป็น	กระสินธุ์
ยว	เป็น	เยวพา
สุลภษณ	เป็น	สุวลักษณ์,เสววลักษณ์
โสภา	เป็น	เสวภา
สุภาว	เป็น	สุวภาพ,เสวภาพ
กุด	เป็น	ตระกูด
สมฤติ	เป็น	สมปฤดี

ให้ตั้งข้อสังเกตคำต่อไปนี้ เช่น สุคนธ มาเป็น เสวคนธ์ ถ้านักเรียนสามัญทั่วไปที่ไม่ได้ผ่านการเรียนบาลีไวยากรณ์จะไม่ทราบว่าเป็นได้อย่างไร ก็ต้องใช้ความจำเป็นหลักและให้สังเกตคำอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันจะได้ไม่เป็นกังวล

๓.๕ การกลายความหมาย

คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับเข้ามาใช้ในภาษาไทย นอกจากจะเปลี่ยนรูปเปลี่ยนเสียง แล้วบางคำยังมีการกลายความหมายต่างไปจากความหมายที่ใช้ในภาษาเดิมด้วย อาจจะมี ความหมาย กว้างออก แคบเข้า หรือความหมายย้ายที่ก็ได้ ทั้งนี้ สาเหตุอาจเนื่องมาจากความเข้าใจผิดในการ ถ่ายทอดบ้าง เกิดจากเจตนาของผู้ใช้บ้าง จะขอยกตัวอย่างคำที่กลายความหมายเป็นอุทาหรณ์ ดังต่อไปนี้ กมล ภาษาบาลีและสันสกฤต หมายถึง บัว ดอกบัว ภาษาไทยใช้กว้างออกไป นอกจาก จะหมายถึง บัว และดอกบัว แล้ว ยังหมายถึง ใจ ได้ด้วย เช่น ดวงกมล ชื่อกมล ฯลฯ

กฐิน ภาษาบาลีและสันสกฤต หมายถึง หยาบ แข็ง กระด้าง ในภาษาบาลียังหมายถึง ผ้าที่ ถวายพระสงฆ์จำพรรษาแล้ว และไม่สด็จ คือ ไม่แบบตัดจีวรด้วย แต่ในภาษาไทยความหมายแคบ เข้า คือ หมายถึง ผ้าที่ถวายพระซึ่งจำพรรษาแล้ว

กถลี ภาษาบาลีและสันสกฤต ใช้ กถลี ในความหมาย ต้นกล้วย ชง ภาษาไทยใช้ ความหมายแคบเข้า หมายถึง กล้วย อย่างเดียว

กัณหา รูปบาลีใช้ กณฺห หมายถึง คำ มีด บาป ภาษาไทยใช้ความหมายแคบเข้า หมายถึง คำ

๓.๑๐ วิธีในศัพท์ิต

ศัพท์ิตในไวยากรณ์ภาษาบาลีมี ๓ อย่างคือ

๑ .สามัญศัพท์ิต

๒ .ภาวศัพท์ิต

๓ .อัพยศัพท์ิต

วิธีในศัพท์ิตนี้ได้แก่การย่อบท ๒ บทเข้าด้วยกัน โดยวิธีเหลือบทแรกไว้ลบบทหลังทิ้งไปแล้วนำ ปัจจัยที่มีคำแปลหรือมีความหมายเหมือนกับบทหลังเข้าไปต่อท้ายคำแรก ตัวอย่างเช่น

สมณสฺส อปจฺจึ เหล่ากอแห่งสมณะ

ลง เณร ปัจจัยใน โคตรรศัพท์ิต แปลว่าเหล่ากอ

เมื่อนำไปต่อคำแล้วลบ ณ เสีย

ถ้าพยัญชนะต้นเป็นเสียงสั้น ต้องทำให้เป็นเสียงยาวจะสำเร็จเป็นดังนี้

สมณสฺส อปจฺจึ = สามเณโร เหล่ากอแห่งสมณะคือสามเณร

สำหรับรายละเอียดต่าง ๆ นั้นจะไม่นำมาอธิบายทั้งหมด จะนำคำที่สร้างขึ้นด้วยวิธีศัพท์ิตและ ปรากฏมากในภาษาไทยดังต่อไปนี้

คำศัพท์ในภาษาไทย

๑. นำรูปศัพท์คำศัพท์ เดิมที่ยังไม่ได้แจกวิภัติมาใช้ คงรูปเดิมไว้ บางทีเปลี่ยนเสียงให้เป็นเสียงในภาษาไทย และตัวสะกดในภาษาไทย เพราะไม่นิยมแจกวิภัติ โดยไม่คำนึงว่าคำนั้นเป็นคำศัพท์อะไรดังนี้

โตดม โมคคัลลานะ วารุณี มาลี มานพ การวะ หรือเคารพ สามเณร สถาปนิก อารามิก ปุณฺทริก ภัณฑาคาริก เหรัญญิก อรัญญิก ศาสนิก ธรรมิก กาสาวะ ปุริม มัชฌิม มานุษย์ ปุชณีย์ ทศนีย์ สุนทรีย์ อธิปไตย ประชาธิปไตย เมธาวิ บุคลิก กรี จกรี โยธี ปราณี ปักยี ศิลป์ เศรษฐี พาลี ซาลี มานี ทาลี ภาสี ภาสี สุจี สิงขร วิฑูร บัญชร ภมร อัมพวา กุมภวา กิตติมา กันติมา จันติมา ราม มาน จาก เอกมัย อนามัย ปฐุม พุติย ตติย ปัญจุม การุณย์ โกศลย์ รัช พาณิษฐ์ เป็นต้น

๒. นำรูปศัพท์คำศัพท์ไปสมาสกับคำอื่นๆ เพื่อเป็นการสร้างคำใหม่ มีความหมายใหม่ เช่น พุทธศาสนิกชน รัชทายาท มานุษยวิทยา ปุชณียบุคคล มัชฌิมวัย เป็นต้นอย่างไรก็ตามภาษาสันสกฤตก็มีไวยากรณ์ของภาษาซึ่งก็เหมือนกับภาษาอื่น ๆ แบ่งออกเป็น ๔ ส่วนคือ

๑. อักษรวิธี ว่าด้วยระเบียบการใช้อักษร

๒. วิจิวิภาค ว่าด้วยการแบ่งคำพูดออกเป็นส่วน ๆ

๓. วากยสัมพันธ์ ว่าด้วยหน้าที่ของคำที่เป็น การกต่าง ๆ ว่าคำใดควรเรียงไว้ในตำแหน่งใดในประโยค

๔. นันทลักษณะ ว่าด้วยวิธีร้อยกรองถ้อยคำให้เป็น โสลกตามลักษณะของฉันทต่าง ๆ

คำ คำศัพท์ ดังกล่าวในข้อ ๔ ดังกล่าวมาอยู่ในส่วนของ วิจิวิภาคคือการแบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน ได้แก่ นาม อพยศัพท์ อาชยต (กริยาสำคัญ กฤต คำศัพท์ และสมาส

คำศัพท์ นอกจากมีในภาษาบาลีแล้วยังมีในภาษาสันสกฤตด้วย เป็นคำที่ประกอบขึ้นมาจากคำประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วยปัจจัยของตัวเอง แต่การที่ไทยนำเอาคำศัพท์มาใช้ในภาษาไทยนั้น ส่วนมากใช้ในรูปแบบเดิม ยังไม่ได้แจกรูปก็มี เช่น

๑. คำศัพท์ที่ลง ทว ปัจจัย นาน+ทว ปัจจัย ตัวอย่าง นานทว แปลว่า ความเป็นต่าง ๆ ไทยใช้นานันต์ว์

๒. คำศัพท์ที่ลง อิก ปัจจัย สมาช+อิก ปัจจัย ตัวอย่าง สมาชิก แปลว่า ผู้สมควรในการประชุม

๓. คำศัพท์ที่ลง วินุ ปัจจัย เมธา+วินุ ตัวอย่าง เมธาวิ แปลว่า ผู้มีปัญญา

^๑ พัฒน์ เพ็งผลา, บาลีสันสกฤตในภาษาไทย, หน้า ๑๐๕.

๔. คำศัพท์ที่ลง อินุ ปัจจย จักร+อินุ ตัวอย่าง จักริน จักริ น. แปลว่า มีล้อ หรือหมุนไป
 ๕. คำศัพท์ที่ลง มย ปัจจย ทาน+มย ตัวอย่าง ทานมัย แปลว่า สำเร็จด้วยทาน
 ๖. คำศัพท์ที่ลง เอย ปัจจย อาค+นย ตัวอย่าง อาคเนย์ แปลว่า ผู้ภักดีต่อพระอุคนี
 ๗. คำศัพท์ที่ลง วตุ ปัจจย สีล+วตุ ตัวอย่าง สีลวัต แปลว่า มีศีล

คำกริยาในภาษาสันสกฤต

คำกล่าวการกระทำเป็นต้นว่า ยิน เคน นัง นอน กิน คัม ทำ พุด คิด ชื่อว่า กริยา ใน สันสกฤต เรียกว่า อาชยาด หรือ ดิงนุต

จะนำคำกริยาที่ใช้มากในภาษาไทยมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

สันสกฤต	ไทยใช้	
๑. คุป	คุ้มครอง	คุป
๒. จรุ	เที่ยวไป	จร
๓. จตุ	เคลื่อนไป	จตุ
๔. ประดิษฐ	ตั้งขึ้นเฉพาะ ทำขึ้น	ประดิษฐ์
๕. ประทุษ	ทำร้าย	ประทุษ
๖. ประภาษ	กล่าว	ประภาษ
๗. ปิรารภ	เริ่ม ปิรารภ	ปิรารภ
๘. ปรีกษ	ปรีกษา	ปรีกษา
๙. ปรีภาย	กล่าวเตือน ต่อว่า	ปรีภาย
๑๐. พนุฑ	ผูก มัด ตรึง	พันธ์
๑๑. ภกษ	กิน	ภักษ์
๑๒. ภาย	กล่าว	ภาย
๑๓. รกษ	รักษา บำรุง	รักษ์ รักษา
๑๔. วิครห	ใคร่ครวญ แยกเป็นส่วน	วิเคราะห์ พิเคราะห์

อย่างไรก็ตาม คำกริยาที่นำมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งในคำที่ได้พบเห็นเป็นประจำในภาษาไทยที่ใช้อยู่ประจำวันตามหน้าหนังสือพิมพ์ หรือแม้แต่การพูดจาสนทนากันในวงวิชาการ ภาษาสันสกฤตมักใช้ในสังคมชั้นสูงของไทยมาก่อน เช่นในราชสำนัก ต่อมาก็นิยมใช้กันในวงวิชาการต่าง ๆ ซึ่งทำให้เป็นภาษาที่เพิ่มความขลัง หรือน่าเชื่อถือ เช่น การว่าความ ตัดสินคดีความต่าง ๆ

๓.๑๑ สรุป

ภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต จึงมีอิทธิพลต่อภาษาไทยมาจนปัจจุบันนี้ โดยเข้าไปแทรกและกลมกลืนจนเป็นเหมือนภาษาเดียวกัน ดังที่ Dr.P.C.Roy จากภาควิชา โบราณคดีอินเดียและเอเชียศึกษา (Department of Ancient India & Asia Study) ได้ฟังท่านบรรยายในขณะที่ได้เรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัย มครเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ท่านได้พูดถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนา และศาสนาฮินดู พร้อมกับอิทธิพลภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในสุวรรณภูมิ ตอนหนึ่งท่านชมว่า “คนไทยเข้าใจภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาปรับใช้ได้ดีมาก” และได้มีโอกาสสนทนาเป็นการส่วนตัวกับท่านหลายครั้ง เมื่อสนทนากันมากก็ขึ้นเกิดความคุ้นเคยกับทั้งสองภาษาทำให้เข้าใจกันและกัน ภาษาฮินดีเป็นภาษาราชการของอินเดียจำเป็นที่จะต้องรู้ไว้เป็นเบื้องต้นเพื่อประโยชน์ในการเดินทาง ชื่อของบางอย่าง ดังนั้นภาษาฮินดีนั้น ง่ายสำหรับผู้ที่เป็นมหา เปรียญมาก เพราะรากศัพท์เกือบทั้งหมดมาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เช่น การนับเลข หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า เป็นต้น ฮินดีก็เป็น เอก โศ (โท) ติน(ตรี,ติ) จาด(จตุ) ปาดญ์(ปัญจ) ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์ดูจะเห็นได้ว่า ภาษานั้นเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ที่บรรพบุรุษใช้พูดกันมาของแต่ละชาติภาษา การรับเอาภาษาอื่นมาผสมกับภาษาตนก็ถือว่าเป็น การเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม ชนชาติใดมีวัฒนธรรมที่สูงกว่าหรือเจริญกว่าย่อมขยายอิทธิพลไปได้ไกลกว่าและมีคนยอมรับมากกว่า ดังเช่น ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตขยายอิทธิพลมาเพราะพระพุทธศาสนาจากอินเดียดังกล่าว

ในบทนี้มุ่งเน้นตามวัตถุประสงค์ศึกษาค้นคว้าประวัติภาษาบาลีและสันสกฤตที่ใช้ในภาษาไทย ตามที่ได้นำประวัติความเป็นมาของภาษาทั้งสองและการแพร่หลายในประเทศไทย ก็มุ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหา การเรียน การสอนภาษาไทยที่มีภาษาต่างประเทศแทรกอยู่เป็นจำนวนมาก บางครั้งเกิดความเบื่อหน่ายทั้งครูและนักเรียน ทั้งศัพท์ การออกเสียง ความหมายที่แตกต่าง ทำให้ต้องมีการถอดความ ดังนั้น งานวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งชี้ให้เห็นปัญหาและการแก้ปัญหาไปในการเรียนการสอนภาษาไทยที่มีประสิทธิภาพ